

Venäjän varjoja ja valoja

■ ESA SEPPÄNEN

Taisto Tolvanen: *Medvedev ja Putinin varjo*. Minerva 2010.

Suurlähettiläs Taisto Tolvasen teos osuu sopivaan ajankohtaan, kun lähestytään ensi vuonna pidettäviä Venäjän presidentinvaaleja. Tekijä on oikea henkilö kirjoittamaan täs-tä asiasta, kun otetaan huomioon hänen laaja diplomaattinen koke-muksensa, johon keskeisenä omi-naisuutena kuuluu kyky monita-hoisesti ja objektiivisesti tarkkailla kansainvälisiä tapahtumia ja rapor-toida niistä selkeästi tietoa tarvitse-ville. Venäjän-tuntijana tekijällä on erityisansiot. 1970-luvulla hän toi-mi useissa presidentti Urho Kek-kosen ja neuvostojohtajien välisis-sä tapaamisissa, oppi aitiopaikalla tuntemaan korkean tason henkilöi-tä ja hahmottamaan itselleen käsi-tystä siitä, miten valtionjohdon ta-solla asioita käsitellään, miten niis-tä sovitaan ja miten vahva rooli ja vaikutus lopputulokseen on johto-miesten välisillä henkilökohtaisil-la suhteilla.

Siitä on tässäkin kirjassa ky-se, kun Tolvanen tarkastelee, lan-keaako Vladimir Putinista Dmitri Medvedevin päälle varjoa. Jos lan-keaa, miten voimakas tämä varjo on ja millä tavalla se vaikuttaa jo käynnissä olevaan, tosin vielä lä-hes kokonaan kulussien takaiseen valtakamppailuun korkeimmasta paikasta. Kirjan nimi on siis, aivan oikein, valittu kysymyksen kes-keisyyden, ajankohtaisuuden ja siten taloudellistenkin tekijöiden perusteella. Kuitenkin sivumää-räisesti vain 14 prosenttia käsitte-lee otsikon määrittämää kysymys-

tä. Toisaalta koko kirja ja erityi-sesti kuvaukset Putinin ja Med-vedevin poliittisista uranousuista ja niiden yhtymäkohdista liittyvät tähän asiaan. Jotenkin lukija kui-tenkin joutuu aika työläästi etsi-mään niistä vastauksia kirjan ni-men sisältämälle kysymykselle.

Alkusanoissa Taisto Tolva-nen kertoo, että ”käsittelytapa on enemmän selostava kuin analysoi-va”. Kirjaan tutustumisen lopputu-loksena syntyy kuitenkin selkeä kä-sitys siitä, että tekijä on tässä kohtaa turhankin vaatimatton. Kyllä teok-sessa on vähintään yhtä paljon, ellei enemmänkin, analyysia kuin pelk-kää kuvausta, tietojen ja tapahtu-mien esittelyä. Keskivertolukijal-le tämä seikka ei ole ehkä niinkään tärkeä, mutta tutkijalle kyllä. Kir-jan lähdeluettelosta löytyy pari-kymmentä pääosin tuoretta teosta, joissa käsitellään Venäjän tilannet-ta, Putinin ja Medvedevin hallin-toa, muttei yhtäkään sellaista, jo-ka vastaisi suoraan Tolvasen kirjan nimeen. Hän on siis tässä suhtees-sa pioneerina Suomessa liikkeel-lä, mistä on annettava tunnustus. Tutkija kuitenkin toivoisi, että Tol-vanen olisi käyttänyt hyväkseen enemmän venäläistä tuoretta asi-antuntijakirjallisuutta – sitä var-masti on olemassa. Koska kirjassa sen ”selostavuuden” takia ei käytetä lähdeviitteitä, analyttisyys ja kir-jan käyttäminen tutkimuslähteenä kärsii. Lukijalle on näet vaikeaa, el-lei mahdotonta päätellä, mitkä ana-lyyseista ovat tekijän omia ja mitkä ovat suoraan tai epäsuorasti kirjal-lisuuslähteistä. Tämän vuoksi teki-jä olisi – luettavuuden siitä kärsi-mättä – muutamissa tärkeimmis-sä kohdissa voinut vaikka sulkeis-sa mainita lähteen tai sitten suoraan sanonut, milloin on kyse hänen

omasta mielipiteestään tai tulkin-
nastaan.

Erityisesti pistää silmään se, et-
tei tekijä ole koko kirjassa vahin-
gossakaan käsitellyt Putinista ja/tai
Medvedevistä puhuessaan Venäjän
ja Suomen välisiä suhteita. Kun Tol-
vanen esimerkiksi painottaa Venä-
jän kahdenkeskisten suhteiden vii-
meaikaista nousua etusijalle Venä-
jän ulkopolitiikassa (s. 243), lukija
jää kummastelemaan, miksi Suo-
mesta ei kirjoiteta mitään, olletikin,
kun kirjoittaja on tämän kysymyk-
sen spesialisti. Syntyy käsitys, että
diplomaattikoulussa ja -työssä pai-
notettu varovaisuus on jotenkin sa-
lakavalasti luikahtanut tekijän kä-
sittelytapaan ja kirjoitustyyliin.

Toinen kysymys, jossa lukijal-
le olisi voinut tarjota lisävalaistus-
ta, on Georgian sota. Kirjassa kä-
sitellään Medvedevin kannanotto-
ja ja kysymystä siitä, mikä osapuoli
oli syyllinen sodan aloittamiseen.
Tässä kohtaa olisi ollut paikallaan
tuoda esille Suomessa julkisuudes-
sa näkyneitä, kieltämättä aika yksi-
oikoisia kannanottoja, joissa muis-
tutettiin, että ”kun Venäjä halusi
antaa näytön sotilaallisesta valmiu-
destaan rajan takana, pitää muistaa,
että myös Suomi on suuren Venä-
jän rajanaapuri”.

Kirjan ydin ehdottomasti kie-
toutuu Venäjän kardinaalikysy-
mykseen: *onko yhteiskunnallinen
muutos mahdollinen, ja jos sille löy-
tyy edellytyksiä, millainen se voisi ol-
la.* Tekijä kysyykin jo kirjan alku-
sanoissa, ”onko nyt vallitseva va-
kaus pysyvää? Alkaako muutos
järjestelmän sisästä käsin, ulkois-
ten paineiden seurauksena vai on-
ko Venäjä tuomittu historiasta tut-
tuun tapaan muuttumaan yhteis-
kunnallisen purkauksen kautta?”
Tämän peruskysymyksen valossa –

kuten Tolvanen aivan oikein prio-
risoi – Medvedevin ja Putinin väli-
sen suhteen problematiikkaa pitää
tarkastella. Kysymys pelkistettynä
kuuluu, kumpi näistä kahdesta –
vaiko molemmat yhdessä – on joh-
tava jättivaltakuntaa suureen muu-
tokseen ja tuleeko perinteinen vah-
van hallitsijan ja valtiokeskeisen
yhteiskunnan malli muuttumaan
demokraattisempaan kansalaisyh-
teiskunnan suuntaan.

Presidentti Medvedevin ohjel-
ma ”Eteenpäin Venäjä” lähtee siitä,
että valtava maa ei voi enää jatkaa
elämäänsä historiallisen perinteen
varassa, vaan sen on uudistutta-
va. Tämä on kohtalonkysymys –
”maamme säilyminen hengissä ny-
kyaikaisessa maailmassa”. Venäjän
suuret taloudelliset ongelmat, kan-
santalouden yksipuolisuus ja jäl-
keenjääneisyys, kaikkialla kehitystä
jarruttava ja vinouttava korruptio,
demografinen kriisi (väki vähenee
huolestuttavasti) sekä yhteiskun-
nan sosiaalinen epäoikeudenmu-
kaisuus ja eriarvoistuminen tulevat
kirjassa hyvin valotettua. Sellaiset
luvut kuin että Pietarissa joka nel-
jäs on köyhä ja maaseudulla 65 pro-
senttia on samassa tilassa, antaa to-
della murheellisen kuvan Venäjän
tilasta. Tätä synkentää vielä se, et-
tä virallisen, koko maahan ulottu-
neen mielipidetiedustelun (2006)
mukaan köyhäksi ilmoitautui pe-
rästi 30 prosenttia ja rutiköyhäk-
si noin 10 prosenttia vastanneista.

Jotta Venäjän nykyaikaistumi-
sen edellytyksiä olisi mahdollisuus
arvioida oikeassa mittasuhteessa,
olisikin tärkeää käsitellä ongelma-
vyyhdin *inhimillistä* puolta, venä-
läisen psyyken olotilaa ja vaikutus-
ta modernisoitumiskysymykseen.
Medvedevin kirjoituksissa ja pu-
heissa varoitetaan liiallisesta

hätiköinnistä uudistusten toteut-
tamisessa. Venäjän lähistorias-
ta löytyy useita traagisia esimerk-
kejä siitä, miten hätiköidyt uudis-
tuskampanjat, kuten perestroika ja
Jeltsinin kausi, ovat jarruttaneet ja
pysäyttäneet yhteiskunnan kehi-
tyksen. Vasta Putinin presidentti-
kausi on tuonut Venäjälle sellaista
vakautta, että on tullut mahdolli-
seksi puhua jonkinasteisesta eteen-
päin menosta.

Tekijä olisikin voinut tässä yh-
teydessä ”tuoda kehään” Venä-
jän modernisoitumisen suurim-
man esteen eli *venäläiset itse*. Hei-
dän korvissaan jo pelkkä sana
”modernisaatio” kajahtaa paha-
enteiseltä, palauttaa mieliin traag-
isia kokemuksia ja kehottaa suu-
reen varovaisuuteen. Mielipi-
demittauksissa onkin käynyt il-
mi, että enemmistö venäläisistä ei
kannata modernisoimispyrkimys-
tä. Medvedevin julistaman ohjel-
man toteuttaminen edellyttääkin
– kuten ohjelmassa on otettu huo-
mioon – perusteellista kasvatus-
työtä ja koululaitoksen uudistamis-
ta ennen kuin Venäjältä Medvede-
vin toiveen mukaan tulee ”viisaiten,
vapaitten ja vastuuntuntoisten
ihmisten yhteiskunta”. Kuten Med-
vedev korostaa, ”muutos ei voi ta-
pahtua pakolla, vaan se on omak-
suttava sisäisenä päämääränä”.

Kirjan kokonaisjohtopäätök-
sessä – kenen se sitten mahtaa olla-
kaan – tämä keskeinen asia ilmenee
lauseesta ”Uudistamisen ehtona
on, että uudistusten tarve tunnus-
tetaan ja että koko yhteiskunnassa
tartutaan päättäväisesti toimeen”.
Arvio, että ”Venäjällä kumpikaan
ehto ei näytä tällä hetkellä täyt-
tyvän”, on sopusoinnussa yleisen
asiantuntijanäkemyksen kanssa.
Venäjä on tienhaarassa, niin kuin

se on aina historiassaan ollut. Miten jo ensi vuonna ratkeava valtakuntaistelu (sitaateissa tai ilman) maanjohtajan asemasta vaikuttaa siihen, mihin suuntaan valtakunnan tie vie ja millaiseksi sen asema ja vaikutusmahdollisuudet muotoutuvat maailmassa – sen aika vasta näyttää. Taisto Tolvasen kirjan kirjaimen ja hengen mukaan tässä kysymyksessä ei pidä sortua perusteettomiin jossitteluihin. Paljon järkevämpää on tuoda esille erilaisia vaihtoehtoja ja ratkaisumahdollisuuksia ja jättää lukijalle tilaa tehdä omia johtopäätöksiä. Tässä piileekin yksi kirjan suurimmista ansioista. Niitä lisäisi varmasti se, jos tekijä kirjansa loppuluvussa olisi kuitenkin rohkaissut itsensä sanomaan suoraan ja yksiselitteisesti oman henkilökohtaisen käsityksensä siitä, mihin Venäjä *näyttäisi* menevän – joko Medvedevin tai Putinin johdolla tai tandemissa, kuten tähänkin asti. Ovatko mahdollisuuksia ja edellytyksiä arvioitaessa valot voimakkaampia kuin varjot?

Vaikka suurlähettiläs Taisto Tolvasen kirjassa jää kaipaamaan voimakkaampaa persoonallista otetta – varsinkin kun siihen olisi hyvät edellytykset – se on johdonmukaisesti rakennettu, selkeästi esitetty kokonaiskuva suuren naapurimaamme nykytilasta ja tulevaisuuden mahdollisuuksista. Se on kysymys, jonka pitäisi jatkuvasti kiinnostaa meitä naapureita, joille Venäjä on aina ollut ja tulee olemaan kohtalonkysymys.

Kirjoittaja on valtiotieteiden tohtori ja tietokirjailija.